

**HUMANAE VITAE
OECONOMIA:**

**SIVE
INSTITUTA
AD**

Formandos Hominum Mores.

HUMANAE VITAE

OECONOMIA:

SIVE

INSTITUTA

HUMANAE VITAE

OECONOMIA:
Formasque Hominum Morum.

Primum Anglicæ Reginæ et Dossley conscripta.

Nunc à GULIELMO MASSEIO Latinè redacta.

INSTITUTA

Formasque Hominum Morum.

L O N D I N I :

Impensis M. Cooper, in vice vulgo vocato
Patris-vestri-Rod.

MDCCLII.

3 Me

HUMANAE VITAE OECONOMIA:

SIVE
INSTITUTA

AD
Formandos Hominum Mores.

Primùm Anglicè à ROBERTO DODSLEY conscripta;
Nunc à GULIELMO MASSEIO Latinè reddita.

LONDINI:

Impensis M. COOPER, in vico vulgo vocato
Pater-noster-Row.

MDCCLII.

HUMANAE VITAE OECONOMIA:

SIVE

INSTITUTA

Mores.

Formos.

Primum Anglicè a Roberto Dodderidge conscriptum.
Nunc à Gulielmo Massio Latine redditum.

LONDINI:

Impensis M. Cooper, in viro vulgo vocato
Pater-angelus-Rex.

MDCCLII

P R O O E M I U M.

PRONI in pulverem, *omnes terrarum orbis incolae*, capita vestra incurvate! facto silentio, institutionem divinam cum reverentia accipite.

Ubicunque sol colluceat, quocunque ventus loco feratur, ubi terrarum sint aures ad audiendum, et mentes ratione praeditae; illis in locis *praecepta sanctitatis* palàm innotescant, ibique decreta *veritatis* cum honore spontè recipiantur.

Omnia suam originem à *Deo* habent, cujus potentia est immensa; ejusque sapientiae nullum fuit principium, et bonitas in aeternum manet.

In omnium rerum *centro* tanquam in solio sedet; spiritusque oris ejus cunctis animam inspirat.

Suo digito astra contingit, quo cursum suum impigrè perficiunt.

Alis ventorum circumvectus expatiatur, *im-mensisque spatii* regiones perlustrans suo arbitrato cuncta peragit.

Omnia ordine, et insigni decore, sub manu sua proveniunt.

Vox *sapientiae* in omnibus ejus operibus auditur, humanus autem intellectus eam haud satis intelligit.

Umbra cognitionis tanquam somnium mentes hominum transit; caligantes suâ utuntur *ratione*, et non rarò falluntur.

Intelligentia autem *Dei* est tanquam lux coelestis; ei non opus est ratiocinatione; mens ejus est *fons veri*.

Justitia et benignitas sedem ejus sublimem circumstant; vultus ejus semper benevolentiam et mansuetudine illuminatur.

Quis *Deo* similis est majestate verendo? Quis potest de potentia cum supremo numine contendere? Ecquis ei par est sapientiâ, cujusve benignitas cum sua conferri debet?

Ipsè est, *o mortalis*, qui te creavit; ipse tibi in terris habitationem dedit; dotes *animi* tui ab eo solo gratis accepisti; porro mirabilem tui corporis structuram ipse compegit.

Ausculda igitur ejus voci, quae est benevola; qui hujus monitis fidelitèr paruerint, *divinam pacem* sibi conciliabunt.

P A R S

PARS PRIMA.

DE

OFFICIIS

QUAE

Ad Homines generatim spectant.

CAPUT I.

De MEDITATIONE.

PErpende, *o mortalis*, et cogita tecum etiam atque etiam, quamobrem sis creatus.

Tuas agendi facultates contemplare; attende diligentèr ad omnia quibus opus habes, pariterque ad ea, quae tibi *ex natura* adhaerent, ità planè perspicies, quae in vita sunt agenda, vix ullis implicitus erroribus.

Non festinabis loqui, aut aliquid agere, priusquam tua verba penitèr expendaris, animoque satis agitaveris, quibus consiliis uti velis; ità longè à te fugiet *dedecus*, nullaue infamia tuam domum intrabit; tuorum factorum non te pigebit, neque moerore tuus opprimetur vultus.

Qui est incogitans suae linguae non moderatur; inconsultè loquitur, laqueisque flutae loquacitatis sese implicat.

Qui cursu concitato fertur, ut sepimentum aliquid saltu transfiliat, in *fossam*, ex altera parte nequaquam ab eo visam, se facilè praecipitare potest; nihilo in minore est *discrimine*, qui temerè incipit aliquod agere, priusquam animo perlustrat quae res inde sequantur.

Ausculda igitur voci *meditationis*; ejus verba te docebunt sapientiam; eaque te ducente, incolumitatem ac veritatem invenies.

CAPUT II.

De MODESTIA.

QUIS es tu, *o mortalis*, qui tuae ipsius prudentiae confidis? Quid tuis facultatibus, honoribusvè gloriaris?

Primus gradus ad *sapientiam* est cognoscere te esse ignorantem; atque si nolis ab aliis stultus haberi, rejice inanem tuae sapientiae persuasionem.

Sicut *simplex vestis* formosam mulierem maxime decet, ita modestis moribus sapiens peculiariter decoratur.

Sermo modesti hominis veritatem exornat; cumque cautè loquatur ab errore tutior est.

Sua prudentia nequaquam fretus consilia *amicorum* perpendit; hinc enim magnum fructum capit.

Aurem ab audiendis suis laudibus avertit, neque est credulus illis; *donaque naturae* quae possidet, citius omnes quam ipse percipient.

Attamen ut peplum mulierem saepe condecorat, ita virtutes ejus amplificantur, quas umbra *modestiae* quodammodo celat.

Aspice verò hominem vanum, et arrogantem; ditiores plus justo cultu ornatus in propatulo incedit, oculis circumlatis ut plausum levem captet.

Pauperes elato vultu praeterit; eos qui sunt tenui fortunâ despiciat habet, dum *suam superbiam et stultitiam* sapientiores meritò derident.

Judicium aliorum cum contemptu rejicit ;
at perversâ *sui* opinione confusus, multo afficitur pudore.

Vanis cogitationibus superbit ; se per totum diem effusâ sui praedicatione oblectat.

Suas laudes quàm avidissimè vorat ; *adulatori* autem ipse est optata praeda.

C A P U T III.

De DILIGENTIA.

QUandoquidem dies, qui praeteriti sunt omninò periêre ; et qui sunt venturi, forsân iis, *o mortalis*, tibi frui non licebit ; opera certè danda est ut *tempus praesens* utilitèr teras, haud nimis anxius de eo quod elapsum est, neque spem certam ponens in futuro.

Hoc temporis *punctum* tuum est ; proximum altâ caligine premit Deus ; nescis, omninò nescis, quid parturiat.

Quicquid agere statuis, actutim facito ; nolito in *vesperum* differre quod *manè* perficere queas.

Ignavia parit inopiam et aerumnas ; labor verò honestus voluptatem procreat.

Sedula manus *egestatem* propellit ; felicitas, et fors prospera hominem industrium comitantur.

Quis est, qui divitias honestè comparavit ? cui magna data est potestas ? qui multum adeptus est honorem ? qui a civibus meritò laudatur, et est regi ab arcanis consiliis ? Is nempe, qui suâ dōmo *desidiam* expellit, et *ignaviae* dicit, Tu mihi pro hoste habeberis.

Benè

Benè manè surgit, et antequam dormitum eat, multa nox est; contemplatio *mentem* ejus occupat, et *corporis* exercitationibus per vices utitur, quo utriusque vigor conservatur.

Homo *desidiosus* est sibi permolestus; horae segnitèr abire videntur; omnibus in locis *cesat*, quo pacto tempus traducere nescius.

Dies ejus in modum *umbrae* nubis aufugiunt, nullam sui memoriam posteris relinquit.

Ejus corpus nullo exercitatum labore *morbis* tentatur; optat habere quod faciat, sed prae *socordia* rem aggredi non valet; animus ejus frivolis turbatus cogitationibus in *tenebris* versatur; sitientèr scientiam expetit, sed ut eam assequatur nullam operam confert; edere cupit *amygdalam*, ut confringat autem ejus putamen aegrè laborem capit.

Apud eum effraenata *vivendi* est licentia; ejus servi sunt prodigi, et omni curâ soluti; rem suam familiarem sensim dissipat; *id* ante oculos versatur, *id* omnes fore clamant; caput quassat, *meliora* sperans, sed nihil fidenti animo aggreditur; ideoque praeceps ruina, *turbinis* instar, in eum impetum facit, et dedecus unà cum moerore ad *sepulchrum* comitatur.

CAPUT IV.

De AEMULATIONE.

SI tibi flagret animus studio adipiscendi *honores*, si praedicatio tuarum *virtutum* aures tuas demulceat, erige te ex *pulvere*, quo fuisti generatus; omni ope atque opera enitere, ut res *laude* dignas efficias.

Robur, quod nunc multos ramos quaqua-
versum extendit, olim fuit *glans* solitaria in
terrae visceribus.

Pro virili parte annitere ut in *tua*, quaecun-
que sit, *arte* caeteris prae luceas, neque sine te
in bene faciendo ab ullis superari; citra *invi-*
diam tamen aliorum virtutes imitare, donaque
à *natura* tibi concessa fideliter excolito.

Crede nefas esse *tui aemulum* inhonestis mo-
dis deprimere; nervos autem intende tuos ut
eum praeclarè factis antecedas; ideoque tuum
certamen, si non *successu*, saltem *honore* coro-
nabitur.

Honestà aemulatio *spiritum hominis* mirum
in modum excitat; *hic* fertur cupidine famae
instar *cursoris*, qui metam contingere flagrat.

Est similis *palmae*, quae quamvis sit oppressa
furgere conatur; et tanquam *aquila*, qui vacuo
coelo in sublime tendit, splendoremque solis
contuetur.

Videt per nocturnam quietem *illustrium* facta
virorum, eaque adaequare toto die cum gaudio
contendit.

Praeclara

1.77 Praeclara facinora cogitat, in quibus exequendis magnâ delectatione afficitur; ejusque fama ad extremas mundi partes volat.

Cor autem hominis malevoli *felle* amarissimo repletur; ejus lingua ex omni parte spargit *venenum*; aliorum felicitas sibi quietem adimit.

Domi sedet multa querens; quod *boni* alteri contingit, id eum jugiter angit.

Odio et *malitiâ* cor ejus sensim consumitur; neque quietem usquam reperit.

Nullum *bonitatis* amorem intra se sentit, itaque credit omnes prorsus sui similes esse.

Eos, qui seipso sunt *praeclariores* in contemptionem adducere studet, eorumque facta perperam interpretatur.

Insidiosus *nequitiam* assiduè concipit, sed omnes eum detestantur; itaque perinde ac *aranea* in opere suo perit.

CAPUT V.

De PRUDENTIA.

ANimum adverte ad vocem *prudential*, *consiliis* ejus aurem praebeto, eaque tuo pectore recondas; ejus monita ad omnes pertinent, totaque *virtutum* cohors ab ea sustentatur; ejus ductu et auspiciis humana vita optimè regitur,

Compesce *linguam* tuam, labraque tua diligentè custodito, ne tua verba mentis tranquillitatem funditus evertant.

Qui

Qui *loripedem* deridet, caveat ipse nè obliquo pede claudicet; quicumque *facta aliorum* laetus carpit, cum moerore cordis de suis audiet.

Poenitentia sequitur *garrulitatem*, silentium verò ubique tutum est.

Homo loquax est cunctis odiosus, aures audientium miserè vexat; commercia hominum nimia ejus *garrulitate* conturbantur.

De *tuis rebus* ne glorieris, ita enim oratio tua contemnetur; neque alios per *jocum* irrideas, nam id paritè est periculosum.

Jocus petulans *amicitiam* pervertit; linguamque suam qui non cohibet postea dolebit.

Quae tuae conditioni conveniunt ea diligentè providere debes; totum verò tuum *proventum* ne profundas, ut cura, quam juvenis adhibeas, in senectute tibi solatio futura sit.

Tuarum rerum tantummodò satage; reipublicae administrationem *magistratibus* relinquito.

Sint tui corporis animique *oblectationes* parvi sumptûs, ne *molestia* sit major quam *voluptas* in perfruendis.

Cave ne rebus prosperis tua circumspectio hebescat, aut tua *frugalitas* rerum affluentia rescindatur; qui nimium sibi supervacaneis indulget, *inopia* rerum necessariarum postea conflictabitur.

Ab aliorum experientia fac discas *sapientiam*, et ex eorum vitiis disce, quae sunt vitanda.

Noli cuiquam *inexperto* nimium fidere; sine justa tamen causa ne suspiciosus esto, hoc enim est iniquum.

Cum

Cum hominem esse reverà probum compereris, tanquam *thesaurum* diligentissimè custodito, ac veluti gemmam quantivis pretii putato.

Officia respue, quae homo avaritiâ ardenti in te conferre velit; illicient enim te in *fraudem*; vix te ab illis laqueis expedies.

Ne utaris hodiè quibus tibi cras fuerit opus; neque ea *fortunae* arbitrio committas, quae humanâ *prudentiâ* suppeditari, aut sedulitate vitari possint.

Non expectabis nihilominùs ex tua prudentia semper *felicem successum*; nescimus enim manè quod serus vesper advehat.

Sors *stulti* non semper est misera, neque *sapientis* perpetuò bona; stultus tamen nunquam ab omni parte *beatus* est, neque sapiens prorsùs *infelix*.

C A P U T VI.

De FORTITUDINE.

OMnes *hac lege* generati sunt, ut pericula, infortunium, inopiam, dolorem, et injurias, plusvè minusvè subire necesse habeant.

Te igitur oportet, *o mortalis*, turbâ malorum circumdate, tempestivâ fortitudine animum tuum atque *patientiâ* firmare, ut forti generosoque pectore portionem malorum tibi, *Dei* arbitratu, tributam sustineas.

Nam quemadmodum *camelus* per arenosas solitudines iter faciens laborem, aestum, famem,

mem, sitimque tolerat neque fatiscit, ità vir *animo praesenti* praeditus multa perpeffu aspera facilè patitur.

Vir eximio ingenio *fortunae* malitiam contemnit; ejus animi firmitudo quaffari nequit.

Fortunae dulce ridenti suam felicitatem nequaquam committit; proinde cum frontem corruget, nullo metu turbatur.

Instar alti in profundo *scopuli*, manet immotus; fluctus procellosi neutiquam aut *frustra* eum pulfant.

Caput ejus tanquam *arx* in summo colle erigitur, telaque minantis *fortunae* ante pedes cadunt.

Cum maximè *pericula* premant, animi firmitudine sustentatur, et ad perseverandum incitatur.

Humanis casibus, quasi in *proelium* processurus, fortitè resistit, partàque victorià triumphum agit.

Quamvis multis oppressus sit aerumnis, ejus animi *tranquillitate* ipsae haud parùm minuntur, et *constantia* ex iis tandem emerget.

Qui autem imbelli *foecordia* torpet, ignominià et pudore afficietur.

Egestatis oneri succumbens à foedè admittendis non declinat, ferendoque tacitè *contumelias*, injuriis omninò patet.

Sicut *arundo* levi agitur aurà, ità homo pusilli animi minimà *damni* suspitione terretur.

Siquando *pericula* ingruant, *animo confuso* turbatur; *infortuniis* mens ejus depressa est, et desperatione planè conficitur.

CAPUT VII.

De aequa mente servanda.

SUbinde recordare, *o mortalis*, te in hoc terrarum orbe à Deo sapientissimo locatum esse; tuas *cogitationes* ipse cognoscit, tuorumque votorum *vanitas* ab eo penitus est perspecta, atque tibi benignus saepe tuis *precibus* repugnat.

Tuis tamen justis desideriis, conatibusque honestis, ex sua *clementia*, habitâ rerum ratione, probabilem successum constituit.

Omnia igitur quae acerbâ sentire videris, et istae *miseriae* quarum sub pondere gemis, ex una eademque *scaturigine*, nempe ex tua ipsius stultitia et superbia, aut falsa rerum aestimatione derivantur.

Proinde sacrosancta *Dei* decreta ne cum querimoniis culpes, sed teipsum corripere; neque apud te dicas, Si divitias, aut potentiam, aut otium haberem, tunc quidem *beatus* essem; scias enim istas res non sine suis *incommodis* earum possessoribus dari.

Pauper non perspicit quibus curis divites vexentur; quàm anxie et quàm molestiâ *potentes* vivant planè ignorat; neque secum reputat, quo taedio *abundantes* otio suum tempus transigant; has ob causas, *pauperi* sua est odio fors.

Ideoque

Ideoque ne *invidas* alicui felicitatem, quam habere videtur; nescis enim quibus *occultis doloribus* angatur.

Gaudere *paucis* est summa sapientia; crescentem enim sequitur major cura pecuniam; animus verò paucis contentus est tanquam *abditus thesaurus*, solitudo haud eum invenit.

Si *fortunae* tamen oblectamina tibi justitiam, temperantiam, charitatem, et modestiam non adimant, *ipsae divitiae* te nequaquam reddent infelicem.

Hinc autem disce, quòd felicitas sine ulla *mali mixtura* nullo modo mortalibus conceditur.

Virtutis stadium *Deus* hominibus currendum proponit, cujus meta est felicitas; quam nemo contingere potest donec cursum perfecerit, ubi victor coronâ in sede *beatorum* aeternâ donabitur.

C A P U T VIII.

De TEMPERANTIA.

AD felicitatem, *o mortalis*, non propius, ante suprema funera, accedere potes, quàm rectâ *ratione*, et prosperâ utendo *valetudine*.

Si haec coelestia dona possideas, eisque ad *senectutem* usque perfrui velis, à *luxuriae* illecebris est tibi declinandum, ejusque blanditiae sunt omninò fugiendae.

Cùm

Cùm tibi *cibi* delicati mensae imponantur, atque *vinum* in poculo scintillet; cùm *luxuria* tibi quasi arrideat, et persuadeat, ut festivè et hilaritèr agas, tunc lubrico stas loco; tunc maximè tibi in auxilium *ratio* adhibenda est.

Nam si *luxuriae* dictis, quae semper *rationi* adversatur, aurem praebeas, in fraudem perniciemque cades.

Gaudia, quae promittit in *insaniam* mutantur; ejus quoque *oblectationes* te morbis insanabilibus afficient.

Circumspice mensam, ubi *luxuria* praesidet; aspice convivas; contemplare praesertim eos, qui blanditiis ejus capiuntur, illecebrisque irretiti sunt; nonnè sunt *macilenti*, et *languentes*? nonnè eis fractae vires torpent?

En! breves horas, quas in *commessionibus*, et *lascivia* consumunt, dies aerumnosi et miserrabiles à tergo sequuntur; *luxuriosi* vix ullam habent cibi appetentiam, suavissimasque dapes nequaquam sentiunt; *gula* et *libido* sibi sunt exitio; et hoc quidem jure ac naturalitèr consequitur tanquam justum supplicium, quod *Deus* constituit in eorum poenam, qui ejus *donis* abutuntur.

Sed quaenam est *illa species*, quae gradu decoro, laetæque fronte per istam planitiem expatiatur? cujus *genae* purpureo rubore nitent, et cujus ab ore *gratus odor* emittitur? mistum cum *innocentia* et *modestia* gaudium in ejus oculis micat, hilarique mente cantans incedit.

Nomen ei est *Sanitas*; haec *Temperantiae* est filia quam *Exercitatio* genuit; *maresque* ex eis prognati campos multâ culturâ fertiles incolunt.

Animi praesentiâ, *robore* et *vigore* praece-
lunt, omniumque *suae sororis* dotum eximiarum
sunt participes; ossa robusta habent, validos-
que nervos; atque per totum diem juvat eos
laboribus sua membra exercere.

Exercitatione sibi famem excitant, et tempe-
rati parco et *parabili viâ* satiantur.

Cupiditates oppugnare, praevalidaque *vitia*
domare, apud eos honori ducitur.

Eorum *oblectationes* sunt moderatae, ideoque
durabiles; eorum *somnus* brevis est, sed sine
perturbatione jucundus.

Mente sanâ in corpore sano gaudent, eorum-
que habitationem *medici* rarò visunt.

Hominum autem conditio nunquam om-
ninò tuta; nunquam eis fatis cautum est in
horas.

Foràs in *periculis* versantur continuis, dum
intùs, qui struat insidias, hostem habent.

Nempe *lascivus amor* eorum salute, vigore,
et pulchritudine potiri ferventèr cupit.

Specie meretricis in propatulo deambulat; li-
bidinoso aspectu, *blanditiis* passim explicatis,
homines allicit.

Membra quidem *delicata* et tenella; ejus
vestes sunt eximiae sed dissolutae; in oculis
ipsa *lascivia* procacitèr ludit, ad amplexumque
invitat; extensâ manu, oreque renidenti *amo-
rem* conciliare studet, blandisque verbis incautos
seducit.

Fuge igitur, ah! longè fuge ab ejus *blan-
dimentis*; dulcè loquenti tuas aures praeclu-
dito; si enim *ejus oculorum* fascinationibus non
resistas; si te vocanti obviâ prodieris, com-
plexuque te suo receperit, ejus *vinculis* nun-
quam

quam te expedies, statim enim molestia, criminis admissi dolor, morbi, et *inopia* sequuntur.

Hinc *lasciviâ* enervatus, segnique luxu diffluens, vires in tuo corpore fient effoetae, *santitasque* te prorsus relinquet; tui dies pauci et ignobiles erunt; multisque sine ullius ope conflictabere *doloribus*.

ADDENDUM

4107 0040 3442

19810103 131 11176

PARS SECUNDA.

DE

ANIMI AFFECTIONIBUS.

B 3

CAPUT I.

De SPE et TIMORE.

QUAE nobis *spes* pollicetur, ea maximè demulcent animum, rosis gemmantibus dulciora videntur ; minae verò *timoris* terrorem incutiunt.

Attamen à rectè faciendis nec te *spes* trahat, nec *timor* revocet, ut aequâ mente tolerare possis quaecunque acciderint.

Ipsa enim *mors* nequaquam est terrori bonis ; qui *nihil mali* facit, nihil habet quod *metuat*.

Quodcunque suscipis agendum, fac satis cum *fiducia* peragas ; qui se admodùm animo demittat, ejus *oneri* plerumque succumbit.

Ne vana reformides, neque propter falsos *timores* animum despondeas.

Diffidentiam plerumque comitatur infortunium ; sed qui spem fovet, sibi non deesse praecavebit.

Struthiocamelus, si quis eum infectetur, neglecto corpore, *caput* solum occultat ; ità homines timidi à suo *timore* in discrimina trahuntur.

Si quid nequaquam fieri posse credas, id certò haud à te unquam fiet ; ei verò, qui constanter perseverat, nihil erit insuperabile.

Stultus spem animo fovet inanem, *sapiens* verò tali non fallitur augurio.

Omnia tua *vota* cum ratione concipiantur, neque instituas opus majus quam quod effici possit ; ità cuncta, quae susceperis, prosperè tibi cedent, nulloque *casu* inopinato conflictabere.

CAPUT II.

De GAUDIO et DOLORE.

NE tantà efferaris *laetitiâ*, ut fias animi impos, neque te prorsus *tristitiae* tradas ; nihil enim in hoc mundo est tam *laetabile* aut *calamitosum*, quin te moderatè gerere in omni vitae statione debeas.

En ! aspice *domum gaudii* ! quam spectabilis est extrinsecùs, et decora ? facilè cognoscere potes ex perpetuo laetantium et tripudiantium strepitu, qui eam inhabitant.

Ipse *bilaritas* stat pro foribus, et praetereuntes procaciter invocat ; et jocularis ingeminat sine fine *cachinnos*.

Homines allicit ad fruendum rebus *amoenis* et *voluptuariis*, quas nusquam nisi sub suo *testo* inveniri praedicat.

Sed ad eum *locum* ne pedem inferas, neque societatem cum illis ineas, qui domum ejus frequentant.

Quamvis *filios gaudii* se perhibeant, et cum risu placidoque affectu laentur, *stultitia* tamen et insania semper eos exagitant.

Ad *deteriora* proni per vetitum nefas ruunt ; multis cinguntur undiquaque periculis, et in

immensam miseriarum voraginem extemplò praecipites volventur.

Conversis autem oculis jam *habitationem doloris* contemplare, in ista valle multis arboribus inumbrata, secretam.

En ! finus *doloris* frequenter suspiriis tumescit, ejusque lamentis omnia complentur ; humanis miseriis immorari gaudet.

Rebus hujus vitae *vel fortuitis* perspectis non flere nequit ; de hominum *infirmirate*, aut *nequitia*, nunquam non declamitat.

Nihil est quod non sibi *malis* abundat ; quicquid oculis observat, naturâ tristi praeditum sibi videtur ; moestis insuper *querelis* dies noctesque domicilium ejus resonat.

Cave limen adeas, afflatus quasi *pestilentiae* ab ejus ore procedit, qui *flores fructusque* humanae vitae pulcherrimos corrumpit.

Dum autem vitare cupias *laetitiae domicilium*, cavendum est ne pedem in hanc funestam mansionem inferas ; media verò diligentèr tenenda est via, quae te gradatim ad *tabernaculum tranquillitatis* perducet.

Cum *tranquillitate* pax, aequanimitas, et salus habitant ; huic inest modesta *alacritas* cum *gravitate* jucunda ; qui tranquillè vivunt *gaudia* humanae vitae paritèr ac *miserias* justis oculis aspectant.

Hinc perspicies tanquam ex specula *stultitiam*, et exitium eorum, qui *laetitiam* nimium perfusi perpotationes intemperatas libidinesque perditas sectantur ; eorumque etiam *sortem infelicem*, moestamque qui suam aetatem in descendendis hominum *miseriis* ac *delictis* queribundi exigunt.

Horum

Horum omnium te miserescat; eorumque
culpīs monitus *rectae rationis* cursum insti-
tuas.

C A P U T III.

De I R A.

Quemadmodum vis saevi *turbinis* arbores
evertit, naturaeque faciem deformat;
aut sicuti terrae tremoribus urbes quassae ca-
dunt; ita vir commotus *irā* nihil non metuen-
dum minatur; praestò adsunt pericula, et ve-
fana rabies.

Sed tu, *mortalis*, semper tuam animi imbe-
cillitatem recordare, ut aliorum peccatis promp-
tiùs ignoscas.

Cave *irae* indulgeas; haec enim tanquam
gladius aut tuum pectus confodiet, aut interimet
amicum.

Si leves tuleris patientèr *injurias*, prudens
habeberis; sin autem eas ex animo effluere sinas,
cor tibi propterea non dolebit.

Nonne vides *iratum hominem* non esse animi
compotem? dum tibi sana mens est, sit *aliena*
iracundia tibi documento.

Iratus nihil facias; cur, toto cum *tempestas*
furit aequore, vela in altum dabis?

Si tuam *iram* difficultèr compescere queas,
prudentis erit non irasci; *causas* igitur iracun-
diae sedulò fuge; aut si quando occurrant, con-
tra eas animum obfirmato.

Stultus

Stultus *procacibus verbis* graviùs commove-
tur, sapiens verò talia nihili facit.

Sit nullus in tuo animo *vindictae* locus, ut-
pote quae te vehementèr cruciabit, tuasque *ami-
citas* dissolvere valebit.

Acceptâ *injuriam*, semper sis ad ignoscendum
quàm ad persequendum proclivior; qui ulcif-
cendi tempus observat, sibi struit *insidias*; ma-
lum sibi in caput arcesset.

Qui placidum irato homini dat responsum,
sicut aqua in ignem, coniecta, *furorem* ejus mi-
tigat.

Si satis pensitaveris quàm paucae sint res *ob
quas* irasci debemus, ullos praeter stolidos irasci
demiraberis.

Ira semper à vecordia, aut ab animi imbe-
cillitate suam trahit originem; satisque certò
scias, quòd rarò sine rei gestae poenitentia finem
habet.

Stultitiam presso gradu sequitur *ignominia*,
et pone iram *moeror* acerbus adstat.

CAPUT IV.

De MISERICORDIA.

Sicuti tempore verno *germinantes flores* undique per terram sparguntur ; ac velut *aestas* jucunda flavescentibus messibus agros cumulat, ità *miserica* benignè ac liberalitèr beat egenos.

Qui alterius miseretur, quadantenùs seipsum commendat ; qui malis alterius non *moveretur*, ipse miseratione est indignus.

Lanius morientis agni clamorem nihil moratur, neque *immisericordes* aliena calamitas tangit.

Lacrymae verò illorum, qui in miseros se praebent *benignos*, sunt dulciores guttis roralibus, quae ex rosis vere novo distillant.

Aures igitur nè praecludas egenorum precibus ; neque sis indocilis flecti miseriis innocentèr viventium.

Cum *parentibus orbat* tibi supplicant ; cumque *vidua*, in luctum soluta, tuam opem tristis implorat ; quà potes eos adjuva, benignamque manum porrige *egentibus*.

Si quando videas pauperem sine lare, rebusque omnibus ferè egentem, tum sit tua *beneficentia* aperta, eumque quasi sub alis beniginitatis protege, ut *Deus* tuae animae sit olim propitius.

Cum *pauperes* languescentes passim lectis suis teneantur ; cum squalidis in carceribus tot
miseri

miseri fame sitique premantur; cum multi aetate, jam confecti, luceque penè orbatu tuam opem exposcant, *o mortalis divitiis abundans!* quomodo, egestatis eorum ac calamitatis *immemor*, sumptibus omninò profusis vivere potes?

CAPUT V.

De CUPIDINE et AMORE.

TIBI sedulò cavendum est, *o juvenis*, ab illecebris *lasciviae*, nè plagis ejus irretitus omni intemperantiae te addicas.

Insana cupido saepenumèrò sua frustratur desideria; *furor* ejus adeò caecus est, ut homines in suum trahat exitium.

Ne te tradas igitùr blandis *lasciviae* invitamentis, neque finas tuum animum irretiri fallacibus ejus blanditiis.

Si hoc feceris, fons tuae *sanitatis*, unde verae voluptatis rivuli manant, confestim arefcet, omnisque *gaudii* scaturigo siccabitur.

Faciem tuae juventutis *festina senectus* obscurabit, eodem quo sol exoriens modo saepè crassis obducitur nubibus.

Ubi verò *virtus* et *modestia* formosam mulierem condecorant, tum sidera splendore utique excellit, ejus *pulchritudine* protinùs omnes capiuntur.

Lilii candorem pectus ejus superat, orisque gratia rosas gemmantes facilè vincit.

Ejus

Ejus oculus, instar *columbae*, castè ac innocentè micat ; candidaque veritas suum pectus incolit.

Melle dulciora sunt ejus oscula, suavissimoque odores ejus *labia* spirant.

Tenerum idcirco *castumque amorem* corde tuo nequaquam excludas ; *divina illius flammae elegantia* tuum animum ornabit, atque affectiones honestissimas ibidem quasi insculptas relinquet.

M U L T I P L I C A T I O N

PARS TERTIA.

DE

MULIERE.

De MULIERE.

Memento te praeberere, *pulcherrima amoris proles*, dictis attentam, quae *prudencia* fundit, imisque medullis infixæ sint *veritatis* praecepta; hinc tui animi dotes tuam *formam* reddent praestantiorẽ, tuaque pulchritudo, ritu *rosarum*, flore marcescente, ob *suavitatem* placebit.

In florenti tua aetate, cùm, similis *aurorae*, grato splendeas nitore, hominesque te summa cum delectatione intueantur, et *natura* ipsa tibi in aurem susurret, quid obtutu tali *velint*, tùm cautissimè suis blandimentis aurem adhibeas, *cor* tuum imprimis tutare, nè suorum lenociniis verborum capiaris.

Velim tecum reputes, te *hominis consortem*, coelestibus animi donis praeditam, non ejus *cupidinis* affeclam esse; non enim ad hoc homini mulier datur, ut suo *cupidini* duntaxat inserviat, sed ut ejus laborum sit *particeps*, ejusque curas omni morum *suavitate* et obsequio demulceat.

Ubinam est *mulier* quae sibi conjugem amore fideli devincit, et quodammodo in ejus *praecordiis* regnat?

En! ipsa incedit suavitate decora! ejus animum *innocentia*, *modestia*que genas exornat.

Semper *alicui negotio* vacans, circumcursare nequaquam ei est cordi.

Nitidas induta est *vestes*, parcoque cibo contenta; *lenitas* et *verecundia* sibi laudes atque decus conciliant,

Quam

Quam suavis est ejus linguae *facundia* !
 quam *mellea* sunt verba quae loquitur ! quantus
 in sermone decor ! quippe responsis ejus sancta
veritas inest.

Obsequium et obtemperationem praestare di-
 dicit, unde placidam *felicitatem* percipit.

Eam antecedit *prudentia*, atque ad ejus dex-
 tram praesto est *pietas*.

In ejus oculis *benevolentia* habitat, dum *consi-*
deratio, tanquam suorum factorum moderatrix,
 cuncta disponit.

Adeò venerandus est ejus aspectus, ut *lingua*
petulans coram ea loqui nequaquam audeat.

Cum famam alterius *calumnia* temerè laedat,
 nisi opprobria refellere queat (quod ei semper
 volupe est) omninò *silentium* labris ^{im}primit.

Mentem innocuam ipsa habet, ideoque nihil
mali de aliis suspicatur.

Felix ille vir est, qui eam ducit *uxorem* ;
 felices sunt talis matris *liberi*.

Ipsâ domi praesidenti, *pax* est ; mandata
 quae prudenter injungit, alacriter peraguntur.

Multo mane surgit, habitâque suarum rerum
 ratione, singulis *ancillis* sua pensa distribuit.

Rebus ad *familiam* pertinentibus omninò se
 delectat ; ad id unum omnes cogitationes inten-
 dit ; in sua domo *munditia* cum *frugalitate*
 conjuncta est.

Rei familiaris curatio, quam prudenter agit,
suo conjugii est honori ; cujus laudibus ipse haud
 parùm laetatur.

Teneros suorum *liberorum* animos sapientiae
 praeceptis instruit ; eorum mores ad *virtutem*
 suo ipsius exemplo format.

Eorum juventae *fervores* suâ tantum voce reprimat; ad ejus nutum jussa hilaritèr exequuntur.

Si quid imperet, ejus *ancillae* statim imperata perficiunt; si quid monstret faciendum, dicto citiùs factum est, stimuli enim *observantiae* ac *amoris* eas incitant, heraeque benevolentia celeres reddit.

In rebus *prosperis* nequaquam elata est, atque in *adversis* omnia dura fiunt ei leviora patientiâ.

Carae et aerumnae sui conjugis ejus *consiliis* minuuntur, imò morum dulcedine fermè tolluntur; in ejus sinu recumbens omninò recreatur.

Felix ille est, qui eam ducit *uxorem*; felices sunt talis matris *liberi*!

Consanguinitate Propinquis

PARS

PARS QUARTA

DE

Consanguinitate Propinquis.

C 2

CAPUT I.

De MARITO.

UXorem tibi, *o mortalis*, virum cum jam te fecerit actas, adjunge, ut *Dei mandatum* adimpleas, societatique civili fias utilis ac idoneus.

Sedulò autem rem expende, priusquam omninò statuas; in *uxore* enim elegenda, futura tua *felicitas* vertitur.

Si multùm temporis in *se comparanda* et adornanda impendat; si *sua formâ* suisvè laudibus impensè delectetur; si *cachinnos* frequentèr ingeminet, et impendio sit *loquacior*; si, penatibus relictis, huc et illuc cursitet, hominesque obvios *protervè* intueatur; quamvis sit vultu adeò venusto ut nihil supra, *pulchritudinem* ejus nullo modo contemplare, sed eam prorsus fuge, ne temerè *nodis amatoriis* irretitus tenearis.

Cum autem *mulierem* repperis indole generosâ probisque moribus decoratam; cujus ingenium et forma ità tibi probantur, ut ei dicas, *Tu mihi sola places*; ad tuam domum *banc* ducito, quippe digna est quam *amicam*, quam *uxorem*, vitaeque consortem eligas.

Talem *uxorem* tanquam de coelo missam medullitùs ama; fac ut tuâ amoenitate eam tibi demerearis.

Tuae domûs *domina* est, liberalitèr igitur et honorificè tractanda, ut à tuis etiam *servis* honoretur.

Nequa-

Nequaquam ei, nisi *justis* ~~in~~ *causis*, adveseris; est tuarum *curarum* consors, eam proinde tuarum *voluptatum* tibi sociam adsciscito.

Si quando in *culpa* est, sit tua reprehensio mitis et benevola; neque ut tibi se submittat, cum asperitate jubeas.

Omnia tua *consilia* ei tutò credas, nam neque te fraude neque perfidiâ fallit.

Lecti jugalis memor, sis ei fidelis quae tibi *liberos* peperit.

Cum in *morbum* incidat, aliquovè corporis dolore prematur, tùm à te blandis modis sermonibusque refocillari debet; tuus aspectus amore ac misericordiâ mistus, ejus moerorem plus quam turba *medicorum* mitigabit.

Habitâ illius *sexûs* ratione, delicatam ejus corporis fabricationem justâ aestimatione perpende; ut ejus *imbecillitati* parcens, teipsum non sine *vitiis* memineris.

C A P U T II.

De P A T R E.

TU, etiam atque etiam vide, qui *pater* es, quantam susceperis provinciam; *prolem* ex te prognatam tuum est sustentare.

Non aliundè paritèr quam à te pendet, utrùm tuus filius te *felicem* an *infelicem* reddiderit; utrùm civili societati plus *boni* quàm *mali* attulerit.

Dum sit admodùm juvenis, fac ut ejus animum claris *virtutum* praeceptis imbuas.

Quas ad res ipse propense fertur, diligentè observa; constanter à teneris annis eum *virtutibus* assuescas, ne cum aetate *vitia* quoque adoleverint.

Ità, tanquam *cedrus* in montibus cujus cacumen supra caeteras eminet, inter homines erit.

Scelestus filius suo patri est dedecori; sed qui rectè facit, *senescentem* patrem exhilarat.

Filius tuus quodammodò ager tuus est, ei *culturam* adhibe; qualem sementem feceris talem et metes.

Si à te discat quid sit *obedire*, postmodò tibi benedicet; si *modestiae*, te praeunte, assuescat, nullo afficietur pudore.

Jube, ut *gratum* erga omnes ipse se praebeat, et ab aliis beneficia accipiet; si alios *diligat*, ab aliis *diligitur*.

Eum consuefacias, ut *moderato victu* sit contentus, et ejus *valetudo* firmior erit; si, te praecipiente, *prudentiam* adhibuerit, prospero fortunae flatu utetur.

Doce eum *justitiam*, et ab omnibus honorabitur; doce eum *fidem*, et conscientiam malà nequaquam mordebitur.

Ut *diligentia* ejus opes augebit, ità *benevolentia* dabit ei mentem sublimem.

Si *bonis* eum instruas *artibus*, ejus vita multis utilis erit; si *pietatem* ex tuis praeceptis colat, ei non deerit vel in morte felicitas.

CAPUT III.

De FILIO.

EX brutis animantibus discant homines *sapientiam*; ab iis documenta sibi salutaria constituent.

In loca deserta, *mi fili*, proficiscere, et pulum *ciconiae* diligentèr observato, pietate in parentes insignem; suis alis *genitorem* aetate penè confectum portat, in tuto locat, pabulumque ei plusquam humanitèr defert.

In parentes filii pietas est thure apud *Persas* in honorem solis cremato suavior; imò longè superat odores, qui flante zephyro, ab *arvis Sabaeis* mittuntur.

Pater igitur tuus, *fili*, reverentèr à te colatur, nam tibi vitam dedit; dilige *matrem* tuam, utpote quae te suo lacte aluerit infantem.

Verba, quae tuus *pater* loquitur, audi, nam tibi proderunt; quaecunque te moneat, sis animo attentus, à suo quippe proveniunt amore.

Tuae salutis usque consulit, duosque subiit labores, ut à te benè vivatur; ejus *seneſtam* igitur venerare, ejus canitiem omni observantiâ prosequere.

Ex tua mente nunquam excidat quàm infirma fuerit tua *infantia*, quàm proterva tua *juventa*; proinde debes tuorum parentum jam senio fractorum *imbecillitati* indulgere, eorumque *inopiam* quàm opis indigeant, sublevare.

Quapropter annis pleni tandem placidâ morte quiescent ; atque ex te prognati, tuum imitantes *exemplum*, tuam pietatem olim pari pietate compensabunt.

CAPUT IV.

De FRATRIBUS.

QUandoquidem, *fratres*, unius patris filii estis, quos ipse curâ fideli educavit, et quibus itidem una mater mammas dedit, vinculis igitur amoris vos conjungi aequum est, ut *pax* et felicitas in aedibus vestris paternis commorentur.

Sin autem alii ab aliis vos longè separati per gentes habitaveritis, memores estote necessitudinis, quae vos invicem nihilò minùs *charitate* quam *sanguine* connectit ; neque temerè ignotos vobis consanguineis praeferte.

Fratri tuo, si fortè prematur egestate, subvenire nè graveris ; tuamque *sororem*, quam sit multis oppressa malis nunquam desere.

His rebus effectum erit, quòd facultates tui *patris* totam ejus progeniem quadantenùs adjuvabunt ; vobisque amore inter vos mutuo alligatis *ejus cura* commodè praesidebit,

PARS

P A R S Q U I N T A .

D E

Providentia Divina :

S I V E

De varia Hominum Sorte.

CAPUT I.

De hominibus peritis et imperitis.

DOtes animi sunt praeclara Dei *munera*, ex quibus unicuique homini quandam portionem *suo arbitratu* dispertit.

Te prudenti et solerti donavit ingenio? aut tibi veri perspicientiam dedit? haec cum *ignaris* communica, ut eorum doctrinam adaugeas; de his cum *sapientibus* differe, sapientior ut ipse fias.

Vera sapientia minùs sibi arrogat quam stultitia; sapiens enim saepe *dubitat*, et sententiam mutat; stultus autem pervicaci est animo, nihil dubitans; novit omnia nisi suam *inscientiam*.

Stolida *superbia* est detestanda, ut et garrulitate abundare est summum mentis deliramentum; sapientes verò ineptiam *absurdè et insulse* loquentium patientèr ferre decet.

Ne sis tamen immodicus tui aestimator, neque de *tua scientia* futilitèr glorieris; qui maximè in hac vita sunt perspicaces, in *tenebris* utique versantur.

Sapiens intra seipsum sentit, unde suam arrogantiam deprimat, ideòque modestè se gerit; apud se frustra quaerit sui probationem: *stultus* autem rivulum suae opinionis scrutatur, *communesque lapillos*, quos ibidem reperit tanquam *gemmas* ostentat; quinetiam sui similium laudibus maximè delectatur.

In

In rebus quidem *inutilibus* se probè versatum esse gloriatur ; sed earum, quas hominem dedecet nescire, omninò rudis est.

In semitis etiam sapientiae, nugas confectatur ; cujus labor *spei dolosae* mercede, non sine dedecore, compensabitur.

Sapiens verò suum ingenium scientiae studiis excolit, et ad *bonas artes* promovendas totus incumbit, qua in re labores ejus, utpote reipublicae apprimè utiles, *laudem* et honorem merentur.

Nihilominùs, ut *virtutem* assequatur plurimi suâ referre putat ; vitaeque *tranquillitas* ab eo cunctis disciplinis anteponitur.

C A P U T II.

De DIVITIBUS et PAUPERIBUS.

ILLE vir felix ante alios, insignisque habendus est, cui *Deus* divitias, iisque benè utendi voluntatem dedit.

Opes ipse suas libenti animo contemplatur, quoniam inde copiam aliis *benefaciendi* habet.

Pauperes contra injurias aliorum defendit, neque patitur eos, qui sunt animis fracti, à *potentioribus* opprimi.

Eos, qui sunt *misericiordiâ* digni, sedulò perquirat ; quibus opus habeant, sciscitatur ; eosque prudenter, *gloriam* famamvè minimè captans, sublevat.

Praemiis quoque de re aliqua *benè meritos* donat ; insignes ob *solertiam* muneribus incitat ;
et

et quodcunque generi humano conducibile videtur, promovere quam maximè studet.

Praeclara molitur opera, quibus utiliter *artifices*, et operae conductitiae exercentur, *patriaque* simul ditatur.

Res animo agitat eximias, *artefque ingenuae* ab eo cum fructu excoluntur.

Subinde mensam suam variis instructam *cibis* intuetur, ex quibus quae supersunt *pauperibus* in vicinia degentibus ea liberalitèr distribui curat.

Fortuna *benevolentiam* ejus non coarctat; divitiis igitur quas possidet innocuè *laetatur*, justaque reprehensione caret.

Vae autem ei, qui magnas sine fine parat divitias, in quibus fruendis *ipse solus* gaudet.

Qui insuper *pauperes* opprimit immerentes, nec labores eorum gravissimos miseratur.

Qui rem suam *iniquis rationibus* auget, alienis miseriis nihil commotus; alterius *ruina* neutiquam eum torquet.

Lacrymae *pupillorum* quasi lac ab eo bibitur, *viduarumque* ejulationes pro musica habet.

Cor ejus, propter sceleratum amorem habendi, adeò *durum* est, ut nullis aliorum moeroribus emolliri queat.

Gravis autem *iniquitatis* poena semper eum insequitur; nunquam non timore cruciatur; animi sollicitudo, *cupiditasque erodens* perpetuò illum ulciscuntur propter injurias atroces quibus alios afficit.

Quantillae sunt *pauperum* miseriae, si cum saevis istiusmodi hominis angoribus conferantur?

Proinde

Proindè *pauper* habet unde se consoletur, imò unde in sinu multoties gaudeat.

Ille dapes *mensae tenuis* tranquillè comedit ; nullis menfarum affeclis, nullis adulatoribus vexatur.

Non ei *turba clientium* est molesta, neque *improbâ* multa rogantium *importunitate* sollicitatur.

Si *divitum* epulis non saturetur, eorum quoque *morbos* effugit.

Quàm dulcis est panis, quo vescitur ! quàm suavis est aqua, quae *sitim* restinguit ! haec multò sunt jucundiora quàm quae luxuriosè viventibus contingunt.

Valetudinem suam *labore* sustentat, eodemque placidum somnum sibi conciliat, quem mollis *desidia* lectus rarissimè praeber.

Suae *cupiditati* modum prudenter ponit ; et tranquillae vitae cursus magis ei arridet, quàm opum honorumvè cumulatio.

Divites igitur suis *opibus* ne nimium confidunt, neque *pauperes* propter egestatem animos despondeant ; est enim *Deus*, qui tùm hos tùm illos curare non desinit.

CAPUT III.

De HERIS et SERVIS.

NE aegrè feras, *o mortalis*, si fortè ea tibi fors sit, *servitutem*; haec enim vitae conditio à Deo constituta est, neque suis caret utique *commodis*; qui servi sunt pauciores habent curas et sollicitudines.

Servi *fidelitas* sibi est honori; summae ejus virtutes sunt *obedientia* atque *obsequium*.

Patientèr igitur, *o serve*, tui heri patere objurgationes; et si quando te dictis increpet, noli *temere ei respondere*; meminerit enim si modestè taceas.

Sis ejus *commodi* semper studiosus, in opere sedulus, et quascunque *tuae fidei* res committit, maximà cum curà servato.

Tuam operam, tuumque tempus optimo jure tuus *berus* vendicat; non aequum est eum ipsis fraudari, quoniam eorum *gratià mercedem* tibi solvit.

Tu porro, qui *berus* es, te tuo servo *justum* praebeas, si ab eo *fidem* exigas; sis in tuis mandatis *aequus*, si eum promptè et ad verba obedire cupias.

Quisque suum habet *stomachum*; duritia et asperitas profecto *timorem* incutiunt, nunquam verò conciliabunt *amorem*.

Tuum *famulum* igitur mitibus castigato verbis, et cum ratione sit tuum imperium, eà enim via tuae admonitiones magis eum movebunt, tuoque

tuoque animo magnâ cum delectatione obsequetur.

Ità tibi *fidelitèr* gratâ animi significatione serviet; tuisque jussis ex amore perlibentèr obtemperabit.

Tu autem, vicem meritis rependens, ob *fidem* et *industriam*, justis cum praemiis donabis.

C A P U T IV.

De REGE, atque iis qui sunt sub ejus potestate.

TU, quem secundo *numinis* favore, homines tui aequales, summum habere *imperium*, in ipsoque dominari, conjunctis sententiis voluerunt, tecum reputare debes quale *depositum* in manibus habeas, idque multò pluris tibi, quam tui officii gloria et dignitas, aestimandum est.

In *solio* tuo collocatus purpureo fulges amictu; corona *majestatis* tua tempora cingit, sceptrumque regale manu gestas; haec verò tibi non tuâ causâ, sed ad *commodum* reipublicae dantur.

Gloria regis est populi *salus*; in pectoribus suorum civium praecipuè regnandum est.

Magni principis *animus* in culmine honorum sublimis erigitur; praeclara molitur, et quae suo imperio digna sunt, excogitat.

Proceres sui regni *sapientiâ* praeditos convocare solet; de rebus magni ponderis cum eis deliberat,

deliberat, *omniumque* sententias libenter audit.

Multitudinem *civium* perspicit, et quibus inter ipsos facultatibus quisque polleat, iustâ aestimatione perpendit; selectosque praeficit *muneribus* sibi idoneis.

Tali sub *rege* magistratus sunt *justitiae* cultores, publicaeque rei administratores acri sunt iudicio; et qui apud eum maximè est *gratiosus* ei verba dare timet.

Ejus favore florent artes; *Minervae musarumque* studia, quibus indulgentèr aspirat, felici successu perpoliuntur.

Hominibus *reconditae eruditionis* haud parùm delectatur; studium honestae inter eos *aemulationis* provocat, quorum operibus ejus *regni* gloria longè latèque diffunditur.

Eos, qui strenuè domi forisque *mercaturam* faciunt, praemiis incitat; sedulo *agricolae*, qui multiplici culturâ reddit agros foecundiores, multifariâ gratificatur; *doctrinâ* etiam et *quavis arte* insignibus adiutor adest, et impensè favet.

Novas *colonias* constituit; naves fabricatur bellicas; *fluvios* è longinquo navigandi causâ deducit, *portusque*, ut sint stationes nautis tutissimae, saxeis firmat aggeribus; ejus populus *divitiis* abundat, regnique *vires* sensim ampliantur.

Leges juraque sapientèr et ex aequitate sancit; qui sunt sub ejus ditione laborum suorum fructu tutissimè fruuntur, eorumque in *legum* observatione felicitas consistit.

Clementiae memor *jus* exercet, sed in poenis statuendis est *justitiae* observantissimus.

Civium

Civium *querelis* aurem patientèr commodat ; injurias potentiorum reprimat, probosque contra vim improborum tuetur.

Illi cives igitur *regem* tanquam suum patrem respiciunt, et amant ; omnium quae possident custos quodammodò habetur.

Ideòque cum illorum erga se *voluntatem* videat propensam, illos vicissim ipse amat ; nihilque magis quam eorum *salutem* reddere securam studet.

Nihil contra eum secum murmurant ; flagitia, quae *hostes* ei machinantur, irrita cedunt.

Qui sunt sub ejus potestate fortiter et fideliter ab eo stare non dubitant ; tanquam *murum abeneum* se contra hostes ejus opponunt ; copiae cujusvis *tyranni*, instar paleae turbine corruptae, ab iis dissipantur.

Proinde *habitationes* ejus populi securâ beantur tranquillitate, et simul ejus *solium* gloriâ et invictâ virtute stabilitur.

P A R S

PARS SEXTA.

DE

Officiis mutuò praeftandis.

D 2

CAPUT I.

De BENEVOLENTIA.

Quandocumque cum animo tuo reputes, o fate *stirpe mortali*, quot quotidie rebus egeas, quibusque naturae impedimentis sis circumseptus, *ejus bonitatem* pio pectore venerare, qui te ratione et colloquendi facultate donavit; ut in societate hominum colenda, invicem auxilia pariter *recipias* atque *reddas*.

Tuum cibum, tuum amictum, habitationemque tuam *aliorum* operae debes; ab injuriis defendi, ut et solatiis vitae voluptatibusque nequaquam nisi in *humana consociatione* frui potes.

Tuo officio igitur maximè convenit, ut sis humano generi *amicus*; tuà pariter interest, ut homines te *fide* et *amicitiâ* colant.

Sicut *rosa* spontè suaves spirat odores, ita vir *benevolus* praeclarè facta lubens molitur.

Dulci *tranquillitati* in suo pectore fruitur, nec non rebus prosperis *aliorum* gaudet.

Aurem calumniis nunquam patefacit; *delictaque* hominum vel ab aliis narrata mentem ejus moerore complent.

Cunctis *benefaciendi*, ubicunque se obtulerit occasio, desiderio flagrat; et cum aliquem indigna ferentem sublevet, haud minùs *ipse* recreatur.

Ut est magno et excelso animo, ita *benè* ac *beatè* omnibus esse peroptat; quodque peroptat, pro virili conatur efficere.

CAPUT II.

De JUSTITIA.

PA^X omnis societatis in *justitia* consistit; universorum autem *felicitas* infirma suorum bonorum possessione sita est.

Tui cordis igitur *vota* terminis moderationis fac circumscribas, neque ultra fines *aequitatis* finas vagari.

Ne bona *aliorum* oculis invidis respicias; quicquid aliis est *proprium*, tibi asserere placulum esto.

Nulla te praemia alliciant; nulla te injuria in tantum irriter, ut hominis cujusvis *necem* aut *vi* aut *dolo* machineris.

Alterius hominis *famam* imminuere nullo modo tentes, neque contra eum falsum testimonium dicas.

Ejus *famulum* nec spe nec promissis ad *fugam*, aut ad *furtum* faciendum corrumpas; ante omnia verò *uxorem* ejus, ad temerandam lecti fidem, nequaquam folicites.

Ità enim *acerbissimo animi sensu* eum afficies, quem levare non postea valebis; quo tandem pacto *talem noxam* expiare potes?

In tuis negotiis inter homines transigendis, sine *fuco* ac *fallaciis* esto; aliisque facito, quae tibi fieri ab iis ipse velis.

Pactam *fidem* servato, neque quenquam tibi confisum fallere audeas; *prodere* enim acque ac *furari* apud Deum est odio.

Ne *pauperes* contemtim conteras, neque *operarios* suâ defraudes mercede.

Cum *lucri* causâ negotieris, audi quid recta conscientia tibi dicet, et modico quaestu sis contentus; neque ad tuum fructum redundet emptoris *ignorantia*.

Solve quae justè debes, nam qui tibi aliquid, non *numeratâ pecuniâ*, vendit, certò tibi fidem habet, quam fallere *turpe* quidem est et *inbonestum*.

Tecum denique, o *societatis cultor*, quae feceris frequentè revolve, neque in *teipsum* descendere metuas; si quid autem in rebus supra dictis à te *peccatum fuerit*, talis te facti simul pudeat atque poeniteat; statimque si quem ulla in re fraudâsti, pro tua facultate, *damnum* refarcias.

C A P U T III.

De CARITATE.

BEatus ille, qui semina *benevolentiae* suo pectore sevit, fructum enim *caritatis* et *amoris* dabunt.

Ex illo benevolentiae fonte rivi *bonitatis* fluent, quae cunctos homines multis cumulabit beneficiis.

Ille vir suis opibus pauperum *inopiam* sublevat, omniumque *prosperitatem* adaugere libentissimè studet.

Alios iniquâ *cenfurâ* neutiquam proscindit; nullam rumusculis fidem habet *malevolis*, neque maledicta temerè spargit.

Injuriis

Injuriis aliorum veniam commodat, easque ex animo delet ; *vindicta* et *malignitas* nihil apud se loci nanciscuntur.

Malum pro malo nequaquam reddit ; odio vel *inimicos* non prosequitur ; sed eorum *injurias* admonitu salutare rependit.

Infortuniis et aerumnis hominum planè commovetur ad *misericordiam* ; *calamitatis* onere conatur eos levare, ejusque conatûs successu se satis compensari putat.

Furores *iracundiae* sedare tentat, rixasque inter homines exortas finire sedulò contendit, quo saepe repentis *discordiae* mala praeventuntur.

Pax et *concordia* inter vicinos ab eo maximè coluntur ; ejusque nomen à cunctis semper *bonoratum* cum laudibus extolletur.

C A P U T IV.

De grata animi significatione.

Quemadmodum arboris rami *succum* radicibus, undè exortus est, remittunt ; aut sicuti fluminis aquae in mare, ex quo *fons* ejus promanavit, tandem deferuntur ; ità vir, qui *grato est animo*, ex beneficiis reddendis magnam percipit voluptatem.

Cujus beneficio *devinciatur* lubens agnoscit ; porrò, de se *benè meritum* laetis oculis aspicit atque amat.

Sin autem *gratiam* pari gratiâ persolvere nequeat, id in memoriam saepe revocat, neque per *totam vitam* prorsus obliviscitur.

Manus hominis *benefici* est similis nubibus imbriferis, quae flores et fructus terrae laetificant; sed *cor* hominis ingrati est adinstar *litoris arenosi*, quod pluviam quae decedit, in suo sinu infructuosum occulit.

Munera tibi conferenti ne invidias, neque beneficium acceptum *celare* nitaris; quanquam enim satiùs est de aliis benè mereri, quam aliorum obligari beneficiis; quamvis etiam ipsa *liberalitas* quâdam nos plerumque admiratione percellit, *grata* tamen *animi significatio* animos nostros maiore voluptate perstringit; nec non Deo et hominibus est acceptior.

Nullam verò gratiam à *superbo homine* inibis; neque sis *avari*, nimisvè *sui amantis* beneficiis obstrictus; vana *superbia* te deridendum omnibus praebebit; fordidaque *avaritia* nunquam explebitur.

C A P U T V.

De aperta Simplicitate.

Quiscunque es, *o mortalis*, quem *veritatis* pulchritudo dulcissimè tenet, et cuius nativam simplicitatem toto pectore amplecteris, fac semper sis ei *fidelis*; nullo eam tempore deferas; tua constantia in ea retinenda te multo decorabit honore.

Sermo *probi hominis* ab animi sui sententia nunquam discrepat; *dolus* et *fallacia* nullum in verbis suis locum habent.

Mendacii conscius erubescit, ac dedecore afficitur; sed cum vera loquatur nihil timet.

Talis

Talis vir cum *dignitate* partes suas agit ; fucatam virtutis speciem omninò respuit.

Sibi semper constat ; nunquam est incertus quid agat ; *veritatem* omni tempore, mentiri metuens, audactè et palàm profitetur.

Diffimulare *verbis* aut *animo* turpe putat ; nunquam loquitur secùs ac sentit.

Prudentè tamen et cautè verba facit ; quod rectum est assiduè *meditatur*, atque dein id consideratè profert.

Aliis amicè dat *consilium*, aut eos ingenuè redarguit ; quicquid alteri promittit, id *summâ fide* praeſtabit.

Sed probitatis *simulator* clandestinis utitur fraudibus, verbisque in speciem veri confectis homines nunquam non deludere tentat.

Dolens iste ridet, fletque *gaudens* ; sensum ejus verborum nemo tenere potest.

In tenebris, instar *talpae*, versatur, et se absconditum in tuto esse credit ; in lucem verò temerè caput profert, quo se *turpiter* prodit.

Iste suam vitam *inter pugnantiâ* semper agit ; ejus lingua cum animo nihil habet commercii.

Existimationem probi hominis aucupatur, futilitèrque sese famam *astuti viri* habere sibi persuadet.

Operam majorem, o *stultorum maxime*, impendis ut esse, quod non sis, videaris, quam quae te omninò redderet, quod esse videri cupis.

Qui autem reverà sunt *sapientes*, tuam astutiam illudent, cum, *personâ* tuae virtutis insperatò *detractâ*, te digito monstrandum, atque deridendum omnibus exhibuerint.

PARS SEPTIMA.

DE

RELIGIONE.

De RELIGIONE.

UNUS omninò est *Deus*, à quo *mundum* creatum olim fuisse, omnique tempore *regi* ac *gubernari* constat; est autem ei immensa potentia, est sempiternus, *nullaque ratione* comprehendi potest.

Ipse sol non est *Deus*, etsi manifesta sit ejus *imago*, quippe qui suo lumine omnia collustret, suoque calore *vitam* cunctis, quae è *terra* producuntur, quodammodo praebeat; licet eum igitur mirandum suspicias, tanquam maximum Dei *ministerium*, nequaquam tamen *adorandum*.

Proinde huic uni *Deo soli, optimo, maximo, sapientissimoque* omnem cultum, cum laude et gratiarum actione debemus.

Suâ manu enim *coelos* usquequaque expandit, suoque digito cursum temperat *astrorum*.

Ille est, qui certis limitibus *oceanum* circumscribit nequaquam transeundis; voce etiam suâ ventos procellosos coercet.

Cum terram *quatiat*, gentes conturbantur; cum *fulgura* spargat, terror impios circumvadit.

Orbes *innumerabiles*, illo jubente, existunt, iterumque ejus nutu ad *nihilum* repentè rediguntur.

Reveremini, *o mortales*, summi numinis potentiam! cavete *iram* ei moveri ne pereatis!

Divino *Dei* consilio mundus universus administratur; omniaque sapienter ejus *numine* disponuntur.

Cunctis

Cunctis animantibus *leges* dedit, quas mirabiliter in unoquoque genere *variavit*, ut omnia iusto ordine fiant; hinc omnium natura divinae voluntati paret.

Quinetiam in *Deo* omnes sunt thesauri *scientiae*, et *cognitionis* reconditi; quaecunque futura sunt ei manifestè patent.

Tuas cogitationes, *o mortalis*, penitus cognoscit; quicquid mente statuas, vel priusquam fiat, eum neutiquam *latere* potest.

Si *Deum* ponas omnium rerum esse *praescium*, nihil est ei incertum; si *providentiam* ejus respicias, nihil potest esse ei fortuitum.

In omnibus ejus operibus est planè admirandus; ejus *consilia* sunt altâ caliginemersa, neque hominibus scire fas est *quâ ratione* res intelligit.

Eum igitur omni *honore* ac *veneratione* prosequere, ejusque *jussis* parere, et *voluntati* obsequi, sis omni tempore suppliciter paratus.

Deus est beneficus, et ad misericordiam propensus; benignitate ac mansuetudine abundans, coelum et terram creavit.

Bonitas in cunctis ejus operibus elucet; quodcunque est omnibus numeris expletum, quodcunque est omni ex parte *perfectum*, in eo nunquam non existit.

Animantes, quas creavit, ejus *bonitatem* palàm faciunt, eâque fruentes laudibus eum celebrant; *eximiam* unicuique *formam* dedit, alimentaque jugiter suppeditat, perpetuamque earum *sobolem* clementer conservat.

Si in coelum intueamur, ejus *gloria* ibi fulget; si *terram* despectemus, ejus *bonitas* ubique sese patefacit; ipsi montes et valles avium cantu
in

in honorem *Dei* resonant; quaecunque *campos*, *flumina*, aut *sylvas* habitant, eum laudare nunquam desinunt.

Te verò, *o mortalis clarum nomen adep̃te*, dotibus animi eximiis ornavit, et *supra* cuncta animalia extulit.

Te donare *ratione* dignatus est, ut in caeteras animantes *dominationem* habeas; *sermonis* quoque usum tibi dedit, ut ex aliorum loquela fructum percipias; tuam mentem pariter praeclarâ *meditandi* facultate instruxit, ut *divinam ejus excellentiam* suspicias, et ex animo colas.

In iis *legibus* autem ad quarum normam, tua vita formanda est, ita tuae naturae *praecepta* ejus aptantur, ut iis obtemperare te felicem reddet.

Praeconiis et laudatione, *o mortalis, Deum* propter ejus *bonitatem* prosequere; tranquilloque cum silentio ejus opera et *amorem* contemplare; *clementiam* ejus semper grato revolvās animo; dumque tua lingua tribuat ei honorem, te esse ejus *legum* observantissimum tuā vitae *integritate* palam demonstrēs.

Deus, qui res hominum regit; est sanctus et justus; judiciumque in omnes cum *aequitate* exercebit.

Bonus et misericors hominibus *leges* dedit observandas; nonnè igitur ab iis, qui illas *leges* violant, poenas exiget?

Noli putare, *homo temerarie*, quoniam supplicium tuum differatur, brachium *divini vindicis* infirmum esse; neque inepta spe tibi persuadeas, quòd *Deus* in tuis sceleribus conniveat.

Nam abditissima cujusque pectoris *perspicit*, eaque perpetuò *recordatur*; quocunque loco sint homines,

homines, aut quacunque fortunâ, *nullo discrimine* eos habebit.

Primi inter eos et imi, divites et pauperes, sapientes, insipientesvè (cum eorum *animae* vinculis hujus mortalitatis exutae fuerint) à supremo iudice, ratione suorum in hac vita factorum habitâ, *praemiis* aequis et aeternis afficientur.

Sceleribus assuetos eo die *pavor* acerbus occupabit; *justitiae* verò et pietatis cultores gaudebunt.

Deum immortalem igitur, *o mortalis*, per omne tuae aetatis tempus time; *iterque* quod tibi deslinavit ingrediendum, usque tene; fac *prudentia* tibi consulat, et *temperantia* te coerceat; sit *justitia* tibi comes, dum *benevolentia* tuum pectus impleat; *grataque voluntas* veram adversus *Deum* pietatem inspiret; ità tuum tempus in *hac vita* feliciter transiges, et post mortem, sempiternâ in *Dei paradiso* felicitate potieris.

Haec est vera humanae vitae oeconomia.

F I N I S.

OF ECONOMIA
INSTITUTION

Formandos Homines

W I R